

Warszawa, 22 marca 2022

Prof. dr hab. Sławomira Żerańska-Kominek

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Dawida Martina, *Muzyczne kontakty i relacje europejsko-indonezyjskie na przykładzie Jawy i jej dawnych metropolii* przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Piotra Dahliga. Warszawa 2021, Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk o Kulturze, ss. 373

Praca doktorska Dawida Martina *Muzyczne kontakty i relacje europejsko-indonezyjskie na przykładzie Jawy i jej dawnych metropolii* jest w polskim piśmiennictwie muzykologicznym pozycją szczególną. Stanowi bowiem obszerne, znakomicie udokumentowane ujęcie indonezyjskiej kultury muzycznej w szerokim kontekście dziejów wypraw i podróży Europejczyków w kierunku Azji Południowo-Wschodniej. Praca stanowi podsumowanie wieloletnich studiów i badań prowadzonych w Indonezji i bez wątpienia jest świadectwem nie tylko kulturowej kompetencji i erudycji Autora, lecz także osobistego, emocjonalnego zaangażowania i rozumienia realiów kultury indonezyjskiej, między innymi poprzez muzykę, którą sam wykonuje i której naucza.

Celem pracy było, jak deklaruje Autor na stronie 13, „wskazanie płaszczyzn kontaktów muzycznych oraz ukazanie wynikających z nich procesów zmian kulturowych zachodzących na styku kultur indonezyjskich i kultury europejskiej w okresie kolonialnym, a także ich wpływu na kształt współczesnej kultury muzycznej Indonezji”. Cel został zrealizowany w obszernej, liczącej 373 strony tekstu rozprawie w siedmiu rozdziałach, z których pierwszy jest *Wprowadzeniem*, drugi, trzeci, czwarty i piąty stanowią uporządkowane chronologicznie dzieje kontaktów muzycznych Jawy z kulturą europejską, co wydaje się rozwiązaniem

szcześliwym, zwłaszcza biorąc pod uwagę dominującą w literaturze historycznej periodyzację dziejów Indonezji odzwierciedlającą fazy nawarstwiania się kolejnych obcych kultur na kulturę indonezyjską.

Dzieje kontaktów europejsko-indonezyjskich ujęte w pięciu rozdziałach rozpoczyna *Wczesna faza kontaktów (do 1619 roku)*, w którym znajdujemy bardzo interesujące relacje europejskich podróżników z podróży na tereny obecnej Indonezji, przede wszystkim zaś - nieocenionego Marco Polo. W rozdziale *Ekspansja militarna VOC i muzycy w służbie kompanii* odnajdziemy wiele szczegółowych i bardzo ciekawych informacji dotyczących funkcji muzyki w holenderskich operacjach militarnych na terenie Jawy. W kolejnym odcinku zatytułowanym *Brytyjskie interregnum na Jawie (1811-1816)* Autor zawarł informacje dotyczące nie tylko muzyki, ale szeroko rozumianego życia kulturalnego Jawy, rozwijanego i promowanego przez Brytyjczyków. Należy zwrócić uwagę na wyjątkowo interesujące relacje dotyczące działalności instytucji kultury na Jawie oraz oparte na wnikliwej kwerendzie prasy jawajskiej opisy spektakli wraz z towarzyszącym im życiem towarzyskim, które samo w sobie jest wyjątkowo dobrym wskaźnikiem procesów akulturacyjnych.

W części *Indische muziek – życie muzyczne w miastach holenderskich Indii Wschodnich (1816-1945)* mgr Dawid Martin przedstawił różnorodność form życia społeczno-kulturalnego Jawy, a zwłaszcza intensywny rozwój szkolnictwa muzycznego, powstawanie stowarzyszeń artystycznych, domów kultury, jak również bogactwo życia koncertowego z udziałem wielu wybitnych europejskich artystów. Oddzielne podrozdziały tej części pracy zostały poświęcone przemysłowi fonograficznemu i radiofonii w holenderskich Indiach Wschodnich (5.2), muzyce ludowej w miastach wschodnioindyjskich, głównie zaś tradycji muzycznej zwanej *kroncong* i orkiestrom dętym zwanym *tanjidor* (5.3) a wreszcie kompozytorom działającym w Holenderskich Indiach Wschodnich (5.4).

Od chronologicznego porządku całości rozprawy odbiegają rozdziały szósty (*Muzyczne kontakty jawajskich kratonów z Zachodem*) i siódmy (*Od wystaw*

światowych do muzykalności alternatywnej – muzyka i taniec Indonezji na zachodnich scenach) koncentrujące się na problematyce muzycznej a w szczególności na wzajemnych wpływach tradycji jawajskiej i europejskiej. Rozdziały zdają się stanowić centralną, ściśle muzykologicznie zorientowaną, systematycznie sprofilowaną część pracy. W rozdziale szóstym znajdują się obszernie rozważania dotyczące obecności i funkcji muzyki europejskiej na Jawie. Szczególny nacisk mgr Martin położył na te gatunki, formy, repertuary zespołów, instrumenty muzyczne, na gruncie których dokonywał się skomplikowany proces syntetyzowania tradycji europejskiej i jawajskiej. W rozdziale siódmym natomiast głównym przedmiotem rozważań jest obecność muzyki jawajskiej w Europie i szerzej - w świecie zachodnim. Relacje dotyczące recepcji muzyki gamelanowej oraz tańca stanowią wyjątkowo interesujący dokument stosunku Europejczyków do muzyki obcych kultur, dokument ukazujący zresztą najczęściej negatywny, prześmiewczy lub pogardliwy stosunek do muzyki obcej.

Omawiając obecność muzyki i muzyków jawajskich w Europie mgr Martin przyjął ponownie perspektywę historyczną, rozpoczynając od prezentacji gamelanu i tańca jawajskiego w Europie przed Wystawą Powszechną w 1889 roku (7.1). Kolejny podrozdział zawiera omówienie ekspozycji gamelanu na słynnej Wystawie Powszechnej w Paryżu w 1889 roku (7.2.), której Autor poświęcił spory fragment swej pracy. Treścią kolejnego podrozdziału rozdziału siódmego są informacje o obecności muzyki jawajskiej na kolejnych wystawach a także udział muzyków z Indii Wschodnich w życiu muzycznym Europy. Znalazł się tu także fragment dotyczący inspiracji muzyką jawajską Claude Debussy'ego.

W pierwszym dziesięcioleciu XX wieku odnotowuje się także wzmożone zainteresowanie gamelanem studentów Holandii, ruch który wkrótce stał się prawdziwą płaszczyzną kulturowej wymiany, prowadząc ostatecznie do sformułowania przez Mantle Hooda w roku 1960 koncepcji tzw. muzykalności alternatywnej, oznaczającej w istocie postulat wychowania muzycznego w dwóch, równorzędnych tradycjach: europejskiej i jawajskiej. Muzykalność alternatywna

realizowana na gamelanie jawajskim miała poszerzać wrażliwość słuchową i estetyczną europejskich studentów oraz stworzyć podstawy międzykulturowej współpracy i porozumienia.

Osobna część omawianego rozdziału siódmego (7.4) poświęcona została pierwszym kontaktom Polaków z muzyką jawajską. Na specjalną uwagę zasługuje obszerny szkic poświęcony występom słynnego tancerza indonezyjskiego Radena Mas Jodjany, który na początku lat 30-tych XX wieku kilkakrotnie odwiedził Polskę. Jego wizyta była komentowana w polskiej prasie, z której obszerne fragmenty cytuje Autor, ukazując najwcześniejsze świadectwa recepcji muzyki jawajskiej w Polsce. W piątym podrozdziale mgr Dawid Martin omówił pierwszy europejski zespół gamelanowy, który powstał przy wydatnej pomocy Mantle Hooda w okupowanej przez Niemcy Holandii.

Praca mgr Dawida Martina *Muzyczne kontakty i relacje europejsko-indonezyjskie na przykładzie Jawy i jej dawnych metropolii* stanowi, w moim przekonaniu, wzór naukowej rzetelności i zasługuje na wysoką ocenę. Nie oznacza to jednak, że jest całkowicie wolna od pewnych niedostatków, które należy przypisać, jak sądzę, trudnościom w opanowaniu niezwykle heterogenicznego materiału źródłowego, ogromu informacji i złożoności procesów, faktów i sytuacji, które składały się na badaną rzeczywistość kulturową Jawy. Ale ten właśnie trudny charakter materiału empirycznego wymagałby lepszego przemyślenia struktury pracy, która grzeszy brakiem klarowności i wyrazistym sformułowaniem kryteriów podziału prezentowanych zagadnień. Kryterium chronologiczne wydaje się szczęśliwym wyborem, choć nie zawsze jest konsekwentnie przestrzegane i nie zawsze dostatecznie uargumentowane. Wysoka „gęstość” informacyjna pracy nakazywałaby staranne omówienie i uzasadnienie przyjętej dyspozycji materiału i podziału na części. Nie jest przy tym dla mnie jasne, dlaczego spis treści nie obejmuje wszystkich wyodrębnionych w pracy części tekstu i ogranicza się do dwóch poziomów, podczas gdy zdarzają się w tekście struktury trypoziomowe. I tak np. podrozdziały części *Folklor muzyczny wschodnioindyjskich miast* w ogóle w

spisie treści nie występują, co należy uznać za błąd formalny. Wygląda to tak, jak gdyby Autor zignorował własną dyspozycję materiału, która jest przecież ważnym wskaźnikiem porządkowania narracji. Za to wykazy bibliografii i materiałów prasowych oraz spis bardzo starannie wybranych i ciekawych ilustracji nie budzą żadnych zastrzeżeń. Należy przy tym podkreślić bardzo dobrą znajomość obszernej literatury przedmiotu oraz swobodne nawiązanie do najbardziej aktualnych wyników badań nad kulturą Indonezji.

Przedłożona mi do recenzji praca doktorska przygotowana przez mgr Dawida Martina jest studium dojrzałym i stanowi dowód biegłej orientacji Autora w problematyce kultury muzycznej Indonezji ze szczególnym uwzględnieniem muzyki Jawy. Mgr Martin panuje nad wszystkimi kluczowymi komponentami warsztatu naukowego a poziom przeprowadzonych badań empirycznych zaprezentowanych w rozprawie stanowi wybitne osiągnięcie naukowe. Stwierdzam, że praca mgr Dawida Martina *Muzyczne kontakty i relacje europejsko-indonezyjskie na przykładzie Jawy i jej dawnych metropolii* spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauk o Sztuce o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Biorąc nadto pod uwagę oryginalny charakter pracy i jej wkład w rozwój etnomuzykologii w Polsce, wnoszę także o nadanie mgr Martinowi stopnia doktora z wyróżnieniem.

Prof. dr hab. Sławomira Żerańska-Kominek